

В. А. Семиченко, доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти
Навчально-наукового Гуманітарного інституту
Національного авіаційного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

У статті йдеться про основні теоретико-методологічні проблеми сучасної психології як специфічної галузі наукового знання, методологічні принципи і ключові теоретичні проблеми. Доводиться, що саме психологія найгостріше відчуває потребу у перегляді своїх основ, адже її тематик тісно пов'язана з усіма методологічними, методичними і організаційними аспектами процесу пізнання.

Ключові слова: теоретико-методологічна проблема, психологічне знання, практична психологія, народна психологія, прикладна психологія, наукова психологія.

Постановка проблеми та її актуальність. Кардинальні зміни, що відбуваються у сучасному суспільстві, неминуче впливають на стан і розвиток будь-якої сфери наукових знань і практичної діяльності. Особливе значення це має для психології, яка вимагає високої чутливості до проблемності, сприйняття навіть звичних фактів повсякденного життя як певних проблем.

Викладення основного матеріалу дослідження. Можна виділити декілька потенційно можливих ракурсів проекції терміну «проблема» на систему психологічних знань.

1. Проблеми як перспективні напрями досліджень тих питань, на які існуючі наука і практика не можуть надати вичерпні відповіді. Фактично це можна розглядати як виклики, що висуваються до психології суспільством внаслідок тих змін, що в ньому відбуваються.

2. Проблеми як труднощі, що відчуває психологія внаслідок специфіки свого предмету.

3. Проблеми, що виникають внаслідок процесів інтеграції психології з іншими галузями наукових знань.

4. Проблеми як нові завдання, які висувають перед психологією зміни у загальній методології науки. Адже протягом минулого століття відбулися дві принципові революції у методології науки як такої: перехід від класичної до некласичної методології, та перехід від некласичної до постнекласичної методології.

5. Проблеми, що обумовлені недостатнім розумінням спільноти як потенційного користувача психологічними знаннями та послугами для оптимізації власної життєдіяльності та відносин з іншими особами чи суспільством в цілому.

Щодо тих наймасштабніших змін, що притаманні сучасному суспільству, наведемо їх орієнтовний перелік. Певною мірою ці проблеми мають світові масштаби, але в умовах України вони сьогодні виступають найбільш загострено внаслідок тривалої суспільної кризи. Отже, у сучасному суспільстві відбуваються:

– зміна масштабів життєво значущого середовища. На життя сучасної людини впливають події, що відбуваються у будь-якій точці Земної кулі. Це обумовлює необхідність формування у неї планетарного мислення;

– набуття діяльністю людини статусу найбільш значущого природного фактору, першоджерела світових катастроф;

– збільшення невизначеності в житті сучасної людини, що обумовлює посилення його стресового характеру;

– поява штучних форм реальності (кіно, телебачення, Інтернет), яка не лише вступає в жорстку конкуренцію з об'єктивною дійсністю, а і часто виграє в цій конкурентній боротьбі;

– посилення різних видів залежностей, зокрема, поява нових (комп'ютерна залежність, ігроманія, трудоволізм, прагнення влади у світових масштабах тощо);

– розшарування суспільства за матеріальними, національними, світоглядними, політичними уподобаннями, за гендером, за віком;

– збільшення ролі інформації у житті як суспільства в цілому, так і кожної окремої людини. Надмірна довіра до засобів масової інформації призводить до того, що їх вплив стає вагомим, ніж життєвий досвід і здоровий глузд самої людини, думки референтних осіб;

– маніпулювання як основний спосіб політичного і соціального впливу (інформаційні війни, порушення законів логіки, подвійна мораль, викривлення історії, введення контрольованих

окремими політичними чи соціальними групами зовнішньо привабливих еталонів, які маскують їх справжні мотиви і наміри, штучне підведення явищ під інші поняття і т.ін.);

– посилення поляризації в суспільстві, що виявляється не лише в її реальних проявах, а і в неперервному пропагуванні протилежностей (наука і релігія, інтернаціоналізм і націоналізм, індивідуалізація і соціалізація, свобода й законслухняність, гуманізм і примус, Захід і Схід, тощо);

– визнання існування сфери не підпорядкованих науці явищ, включаючи визнання різних форм існування психічного життя, позаземних цивілізацій, посилення впливу містики, ірраціоналізму;

– безпосереднє наближення генної інженерії до вирішення проблем клонування, молоді, безсмертя;

– суспільний контроль за розвитком науки, в якому, з одного боку, дедалі більше посилюється вплив релігії, а з іншого – пріоритетним стає можливий прагматичний результат, а не власне пошук істини;

– стрибкоподібні зміни у житті суспільства, до яких дуже важко адаптуватися значним частинам населення, пріоритет молоді при втраті авторитету старшого покоління. Наслідком цього стає домінування у суспільстві радикальних ідей і дій, втрата обережності, виваженості при прийнятті і реалізації рішень, вето на розумний консерватизм;

– карнавалізація життя сучасної людини, висування на провідні соціальні позиції у суспільстві представників сфери розваг, шоу-бізнесу, масова зіркова хвороба всіх, хто пов'язаний з цією сферою, зниження пріоритету праці в інших галузях, насамперед у пов'язаних з виробництвом матеріальних цінностей, відлучення молоді від праці, диспропорція в частці гуманітаріїв і інженерних кадрів, їх підготовці в системі освіти;

– зміна ціннісних орієнтацій, надмірне захоплення технічними досягненнями цивілізації, зниження фізичних навантажень, експериментування з власним тілом і психікою, створення технічних пристроїв, що підмінюють реальні фізичні процеси;

– посилення частки населення, що проживає в мегаполісах;

– збільшення частки людей з фізичними, психічними вадами, травмами, які потребують соціальної і матеріальної підтримки. Це відбувається на фоні зниження частки працездатного населення;

– легалізація певних видів злочинності, недосконалість законів, наявність на всіх рівнях суспільного життя масштабних проявів їх невиконання. Це значною мірою обумовлене неперервною зміною законів, відсутністю контролю за їх реалізацією, що призводить до неповаги до законів, привабливості для різних верств населення протизаконної поведінки;

– масштабні міграції населення як з метою пошуку роботи, так і внаслідок воєнних дій в окремих країнах;

– зростання проявів тероризму у світових масштабах, що призводить до залякування й безперервної фрустрованості мирного населення, втрати суспільної довіри, протистояння націй і соціальних угруповань;

– необережне, непродумане експериментування з інноваціями різних рівнів (управлінськими, освітніми, політичними, технологічними, правовими, економічними), що замість очікуваного результату часто призводить до погіршення ситуації, виникнення нових проблем;

– зниження частки державного сектора в усіх сферах життя при недостатньому контролі за діяльністю недержавних установ, пролонговане згортання економіки, що призводить до зубожіння населення, збільшення частки людей, які опинились за межею бідності;

– висока соціальна безпритульність (діти, безробітні, вимушені переселенці, постраждали від техногенних катастроф);

– необхідність для сучасної людини неперервно підвищувати й доводити свій професіоналізм, недостатність здобутої освіти для високого рейтингу на ринку праці;

– втрата наукою і освітою високого статусу у суспільстві. Розгляд освіти як фактора отримання матеріального прибутку, боротьба держав за платні освітні послуги у світовому масштабі;

– надмірне захоплення абстракціями при навчанні дітей і студентів, перевантаження навчальних програм, що призводить до зростання поверховості, механічного запам'ятовування, дилетантизму, слабого контролю за морально-етичними аспектами навчання.

Особливу проблему становить врахування специфіки психології як галузі наукових знань і сфери практичної діяльності. Однією з ознак сьогодення є дискусія відносно того, що ж є предметом психології. Значною мірою це обумовлено тим, що в суспільстві водночас циркулюють

різні форми психологічної інформації. Найбільш значущими і поширеними є:

1. Наукова психологія, як здійснює пошук нових і упорядкування вже наявних знань про внутрішній світ людини, виявлення законів і механізмів детермінації поведінки людей. Це знання є раціональним, усвідомленим, прагне об'єктивності, здобує на основі ретельно перевірених методів пізнання. Будь-яке знання, що претендує на науковий статус, вимагає доказу і описується спеціальною науковою мовою;

2. Прикладна психологія – здійснює вирішення конкретних завдань в тих чи інших сферах людської практики на основі певних наукових знань. Вимагає наявності не лише психологічних знань, а і знань щодо особливостей відповідної сфери практичної діяльності.

3. Практична психологія – спрямована на розробку і реалізацію способів надання людям психологічної допомоги у вирішенні життєвих і професійних проблем. Передбачає не лише наявність у психолога психологічних знань і технологій, а й харизматичність його особистості;

4. Народна психологія – колективний досвід людства, відображений у продуктах і пам'ятках культури: обрядах, традиціях, творах народного мистецтва, казках, міфах, прислів'ях, забобонах. Цей спільний (колективний) досвід людства, відображений у конкретних емоційно насичених образах, передає наступним поколінням елементи психологічних знань, здобуті у процесі багатовікових спостережень, порівнянь, узагальнень, апробації. Ці знання завжди мають національне зафарблення і відображають психологію тієї епохи, в якій вони функціонують. Вони є досить суперечливими, часто мають надмірно абсолютизований характер, не враховують мінливості умов, засвоюються некритично, не враховують індивідуальних відмінностей людей; знижують роль свідомості самої людини в оцінюванні життєвих подій;

5. Побутові (інакше – життєві або буденні) психологічні знання накопичуються і використовуються людиною у повсякденному житті. Їх джерелами є індивідуальний досвід, що накопичується протягом життя, здоровий глузд, засвоєний колективний досвід людства. Побутові знання завжди яскраві, неконкретні, практично спрямовані, позбавлені глибини, системності, доказу, обмежені індивідуальним досвідом, базуються на спостереженнях і роздумах, обмежені в матеріалах. Терміни, що використовуються, розпливчасті, не містять у своєму змісті суттєвих ознак, часто підмінюють суспільні значення особистісним смислом;

6. Дидактично опрацьована психологія – система знань, які в доступній формі, узагальнено, структуровано презентують основний зміст психологічної інформації тим, хто вивчає психологію. Підручники з психології фактично являють собою дидактичні моделі психологічної науки, адаптовані до пізнавальних потреб і можливостей певних категорій користувачів. Ці дидактичні моделі ще не є власне способом вирішення безпосередніх життєвих ситуацій. Необхідним є формування особливо-го – психологічного – способу сприйняття і інтерпретації навколишнього світу, пізнання інших людей, їх дій, себе і власної поведінки, щоб психологічні знання запрацювали. А це вимагає здатності впізнавати психологічні явища у неструктурованій реальності, підводити їх під певні поняття, вміння абстрагуватися від другорядних факторів, тощо;

7. Популярна психологія («поп-психологія») – спрощена психологія для масового читача, як своєрідний гібрид наукової і побутової психології. Автори відповідних творів діляться з читачами тим досвідом, який, на їхню думку, є універсальним і може допомогти вирішити певні життєві проблеми будь-якій людині;

8. Психологічні знання, представлені в релігії. З одного боку, вони фактично є засобом впливу на масову свідомість, що спирається на психологію віри, а з іншого – виконують психотерапевтичну функцію, надаючи індивідуальній моделі світу людини певної визначеності, впевненості у можливості вирішення будь-якої життєвої проблеми;

9. Психологічні знання в мистецтві (література, театр, кіно, художні твори, музика) Психологічні знання тут поєднують і образну, і логічну, і практичну складові за переважання образного компоненту. Саме через конкретні емоційно насичені образи, що несуть на собі індивідуальність їх авторів, мистецтво здатне відображати типове, розширювати чи навіть перебудовувати індивідуальний досвід, дозволяє зазирнути у внутрішній світ людини, побачити зовнішній світ очима творця мистецького витвору;

10. Ірраціональна психологія (парапсихологія) – коло психологічних знань, які на даний час ще не доступні логічному пізнанню, не мають наукового пояснення, а досить часто є продуктом фальсифікації.

Наявність у суспільстві такої кількості різноманітних видів психологічних знань ускладнює процес пізнання, адже обумовлює необхідність відділення власне наукових знань від інших сфер їх

функціонування. До того ж, наукові знання часто вступають в конфлікт з іншими видами психологічних знань.

Крім того, психологія тісно пов'язана з іншими науковими сферами.

По-перше, будь-яка наука створюється людьми, які самі є носіями психічного життя. Тому і сам зміст науки (загальної чи галузевої), і тенденції її розвитку, і процес створення окремих теорій, і процес прийняття (асиміляції) нових ідей у науковому товаристві і людській практиці безпосередньо пов'язані з індивідуальними і груповими проявами психіки. Криза природничо спрямованої (класичної) науки, що розпочалася на початку ХХ ст., пройшла фазу неklasичної і перейшла в стадію постнеklasичної, пов'язана насамперед з усвідомленням відносності людського знання, його прив'язаності до особливостей людського сприймання і пізнання, творчості, функціонуючої у суспільстві мови, індивідуальної і суспільної свідомості, ціннісних орієнтацій як суспільства в цілому, так і окремих вчених.

По-друге, психологія має спільні зони з іншими галузями знань про світ і людину. Так, психологія – невіддільна від природничих наук, адже людський організм, особливості функціонування нервової системи, взаємодія людини з навколишнім середовищем підпорядковуються водночас механічним, фізичним, хімічним, біологічним, фізіологічним законам. Не менш тісні зв'язки поєднують психологію з гуманітарними науками, адже сам зміст гуманітарних дисциплін становить різнобічний розгляд власне психологічних проблем людини – від їх індивідуальних проявів до загальноцивілізаційних процесів і явищ. Не можна відривати психологію і від соціальних наук, адже сама психіка людини, і в історичному плані, і в контексті індивідуального розвитку є продуктом соціальних впливів через засвоєння змісту культури і включення в різного роду соціальні групи. І, нарешті, дедалі більший вплив на психіку людини чинить створена нею ж самою технічна сфера, рівень розвитку якої дійшов сьогодні до створення нових віртуальних реальностей, вплив яких на людство вже неможливо ігнорувати. Адже це не лише зміна способу життя на основі використання різноманітних пристроїв, що полегшують важкі фізичні або інтелектуальні операції, а скоріше прийняття нових, штучних способів життя сучасної людини, що неминуче впливає на її психіку, особистісний розвиток, соціальні контакти. У значній частині нового покоління у світовому масштабі відбувається спрямованість на занурення у віртуальний простір, який починає фактично замінювати людині об'єктивний світ.

Психіку як суб'єктивне відображення об'єктивного світу, як співвідношення свідомості з буттям вивчає філософія, психіку в патології – медицина, біологічні основи психіки – фізіологія вищої нервової діяльності, мислення – теорія пізнання, логіка, кібернетика, історія науки і культури, педагогіка, евристика, мову – педагогіка, фізіологія, філологія, лінгвістика, семіотика, риторика, індивідуальні й суспільні цінності – соціологія, душу як таку – сфери релігії і мистецтва.

Слід урахувати, що сьогодні інтенсивно розвивається процес прямої інтеграції з іншими науками, на основі якої виникають нові галузі. Так, інтеграція генетики і психології призвела до виникнення особливого наукового напрямку – психогенетики, яка виявляє роль генотипу і середовища у формуванні індивідуальних особливостей людини.

На перетині наук виникли психолінгвістика, психофармакологія, екологічна психологія, економічна психологія, психопедагогіка та ін. Об'єднання галузей призводить до виникнення нових проблем, які вирішуються такими шляхами: 1) розуміння того, що проблеми, які усвідомлюються у суспільстві, неможливо вирішити силами лише однієї галузі наук; 2) виділення спільного предмету пізнання і окреслення зон спільних пошуків; 3) взаємодоповнення методичної бази цих наук шляхом використання методів, привнесених зі спорідненої галузі, або створення нових, інтегрованих методів; 4) розширення понятійного апарату, створення спільного тезаурусу; 5) використання спільних інтерпретаційних схем; 6) здійснення комплексної (подвійної) підготовки фахівців, які повинні вільно орієнтуватися в обох сферах знань і практичної діяльності.

Незважаючи на ці інтеграційні тенденції, слід завжди пам'ятати, що явища психології мають особливий характер. Це не реальні події, які відбуваються за законами природи. Вони належать внутрішньому світу людини, яка може протистояти реальним фактам і впливам, задавати свою логіку розвитку подій. Саме це повинно слугувати орієнтиром при виникненні нових, інтегрованих із психологією галузей знань, де саме людина повинна стати і залишатись центром усіх концептуальних систем.

У дискусіях, що відбуваються сьогодні відносно того, що ж власне є предметом наукової психології, значна увага приділяється визначенню специфіки тих властивостей, що притаманні психологічним об'єктам. До них відносять такі ознаки [8; 10; 18]:

– існування головного об'єкту – психіки – у множині різних проявів. Так, індивідуальний світ людини існує водночас у декількох просторах – індивідуальному, соціальному,

феноменологічному, природному. Всі ці простори взаємодіють, взаємодоповнюються, а інколи – протидіють одне одному, створюють зони підвищеної напруги;

–багатозмістовність предметів психології – від елементарного акту відчуття до реалізації широкомасштабних стратегій перетворення Всесвіту;

–полідетермінованість – у будь-якого явища або психологічного факту існує складна система детермінант як індивідуального, так і соціально-історичного рівня;

–голографічність – будь-який акт психічного життя «втягує» в своє виникнення і існування всі механізми і складові не тільки психіки в її філо- і онтогенетичному ракурсах, а і досягнення людської цивілізації, результатів процеси її культурно-історичного розвитку;

–особистісно-діяльнісна репрезентованість і взаємодетермінованість – тобто, існування більш-менш стійких структур особистості, які формуються в діяльності і водночас визначають якість і перебіг цієї діяльності. Цю особливість можна тлумачити і ширше, а саме: будь-яке явище виступає водночас і процесом, і результатом, і умовою, і засобом, і структурним компонентом певних систем, і водночас самою системою;

–системний характер психічних явищ, як на рівні механізмів, так і на рівні зовнішніх проявів, багаторівневість, що обумовлюється інтеграційними тенденціями, законами системостворення, потенційна включеність одного і того самого психологічного факту у численні системи різного рівня інтегрованості, кожна з яких внаслідок виникнення ефекту емерджентності може принципово змінювати його власні якості;

–збіг об'єкта і суб'єкта пізнання. Тобто, людина, досліджуючи психологічні явища, фактично вивчає себе ж саму, у всіх своїх проявах. Визнання цього очевидного факту має суттєві наслідки. По-перше, це пристраєність у виборі теми, тобто, проблематика, яку обирає дослідник, завжди має для нього не тільки об'єктивно-наукове, а й суб'єктивне (особистісне) значення. По-друге, це селективність у виборі засобів, відбір яких диктується не тільки їх діагностичними можливостями, а й фактором привабливості, знайомості або зручності для дослідника. По-третє, це зацікавленість дослідника в отриманих результатах, які можуть або підвищувати його самоповагу, або знижувати її, збігатися з вихідною теоретичною платформою або суперечити їй;

– недоступність більшості психічних явищ об'єктивному зовнішньому спостереженню. Зовнішні прояви (дії, вчинки, поведінка) являють собою лише вершину психологічних явищ. Значно більша їх частина являє собою зміст внутрішнього світу людини, який, до того ж, не завжди усвідомлюється нею. Це призводить до того, що тільки частина психічних явищ може бути зафіксована у вигляді фактів, розгляд і інтерпретація інших являють собою створення певних теоретичних конструктів;

–значна частина психологічних процесів і явищ відкривається суб'єкту в процесі самоспостереження (інтроспекції), яке не спирається на будь-які засоби і не вимагає особливих органів сприймання, аналогічних органам відчуття при спостереженні за зовнішніми об'єктами;

–психологічні властивості і особливості перебувають у неперервній зміні і розвитку. Внаслідок цього психологічні властивості конкретної людини можуть змінитись, а відповідна інформація – застаріти раніше, ніж отримає наукову інтерпретацію і узагальнення. Мінливість, неможливість повної фіксації у будь-якому стані обумовлює відносність будь-якої стійкості, яка внутрішньо реалізується через безліч динамічних процесів і тенденцій розвитку;

–процедури і методика психологічного дослідження неминуче вносять зміни у реальність, яка вивчається. У процесі виконання будь-якого психологічного тесту досліджуваний фактично розширює сферу своїх контактів з навколишнім світом, отримує новий досвід (у вигляді знань, цінностей, переживань чи дій), який тут-таки включається у наступні процедури (входить у контур саморегуляції);

–після проведення психологічного дослідження змінюється не тільки той об'єкт, що вивчається, а й сам дослідник, дізнавшись дещо нове про психіку. При цьому не завжди важливо, чи дійсно новий цей досвід для науки, чи його новизна є лише суб'єктивною. Таким чином, психологія є наукою, яка не лише пізнає, а і конститує, створює саму людину;

–у психології тісніше, ніж у будь-якій іншій науці, об'єктивні компоненти знання зрощуються з його суб'єктивними (особистісними, моральними) компонентами. Цей аспект має місце не лише на рівні окремої людини, яка завдяки психологічним знанням розширює горизонти свого життя і поглиблює ступінь свого проникнення в таємниці людської психіки. Його своєрідний прояв спостерігається і на соціальному рівні. Від психолога очікують морально вищих форм поведінки в силу того, що він начебто повинен не лише знати, а й організувати власні відносини з навколишнім світом ідеальним чином;

– психологія, яка є водночас і природничою, і соціальною, і гуманітарною наукою, використовує найширший спектр методів і процесу дослідження порівняно з будь-якою іншою наукою. І все ж таки головна відмінність тут – не в кількості цих методів, а в їх якісному різноманітті. Це методи, які використовуються в галузі біофізики і біохімії, фізіології і нейрофізіології, соціології і генетики, культурології та ін.

– у психології, як у жодній іншій галузі науки, паралельно існує множина різноманітних теорій і навіть парадигм, які достатньо успішно співіснують з іншими;

– наявність множини теорій і фактів призводить до того, що при опису психічної реальності неможливо більш-менш послідовно реалізувати один підхід, не залучаючи поняття і пояснювальні принципи різних теорій, до того ж часто суперечливих і несумісних. Проблеми, які при цьому виникають, маскуються або ж вирішуються суто формально, найчастіше шляхом штучного перевизначення окремих понять, а не внутрішньої перебудови всієї системи психологічних знань;

– у психології досі не відбулося достатньо повного й чіткого розмежування наукового і навіть відверто псевдонаукового знання – тенденції, що особливо помітно посилилася в останні часи.

Разом з тим, найбільш фундаментальні зрушення в психології відбуваються внаслідок змін у сфері методології науки.

Трансформації, які відбуваються у будь-яких сферах життя суспільства, неминуче вплинули й на розвиток науки в цілому. Як відомо, науковим вважається знання, яке будується на принципах раціональності, відповідає суровим вимогам контролю за методами його здобуття, способами логічної побудови опису свого змісту, критеріями оцінювання істинності. Слід враховувати також, що саме по собі наукове знання не існує, воно завжди включене у контекст певної наукової теорії як складової загальної наукової картини світу, яка конструюється як на індивідуальному рівні (сам учений, що запропонував відповідну теорію, його послідовники), так і на рівні суспільства в цілому, де ця теорія ще повинна бути визнана як така, що відповідає вимогам істинності. Разом з тим, сукупність наукових поглядів, що функціонують у суспільстві, не є незмінною, вона, в свою чергу, підпорядковується стану самого суспільства.

Сьогодні відбуваються неминучі зміни в самій методології науки. Методологія перестає бути догмою, офіційно прийнятою доктриною життя у суспільстві й організації людської практики у широкому сенсі, включаючи науку як специфічний вид діяльності. Відмова від методології, ігнорування необхідності її прояснення не означає, що науковець вільний у своєму пошуку. Він фактично стає носієм імпліцитних методологічних позицій, сам не підозрюючи про це. За відсутності методологічної визначеності він втрачає точку опори, виявляється безпомічним перед вирішенням численних труднощів, що виникають під час проведення будь-якого дослідження. Саме тому сьогодні вкрай важливо окреслити методологічні орієнтири, виділити проблеми, які справляють найбільший вплив на вирішення конкретних наукових і практичних проблем. Однією з провідних ознак сучасної методології є її діалогічний характер. Нагадаємо, що діалог відносно недавно став об'єктом наукових досліджень, при цьому його розгляд вийшов за межі безпосереднього або опосередкованого міжособистісного спілкування, відірвався від прямих комунікативних процесів. Під діалогом сьогодні розуміють таку позицію суб'єкта пізнання, за якої він відмовляється від одностороннього, притаманного йому самому погляду на будь-який предмет, що розглядається, враховує наявність інших позицій, прагне осмислити їх сутність, спрямовує свою активність на зближення думок, цінностей, вчинків. Діалогічною стає і наука в цілому, яка відмовляється від монологічного підходу, за якого найгучніше звучать і некритично сприймаються як абсолютна істина голоси тільки найавторитетніших (але не завжди за науковими здобутками) осіб [1].

Діалогізм, з одного боку, розглядається як активне самовираження людини у сфері наукової діяльності, яке базується не на особистому досвіді, а на врахуванні всіх надбань, і не лише науки, а й культури в цілому, їх засвоєнні, всебічному аналізі і свідомому виборі точок опору для визначення концептуальних засад, здійснення практичних дій і інтерпретації отриманих результатів наукового пошуку. З іншого боку, значно розширюється спектр явищ, які розглядаються наукою як наукові фактичні механізми. У сфері психології сьогодні як рівноправні визнаються множинні механізми пізнання (почуттєві, раціональні, медитативні), визнається наукова доцільність і важливість різноманітних форм і засобів пізнання, навіть таких, що ще недавно взагалі не визнавались наукою. Ці форми і засоби не лише стають об'єктами наукових досліджень, їх результати також інтегруються у сукупний інформаційний простір науки [9].

Суттєві зміни спостерігаються і в розумінні сутності і функцій методології у системі наукових знань. Загальновідомим є визначення методології як системи вихідних позицій і способів організації і побудови теоретичної і практичної діяльності на основі принципу наукової обґрунтованості, а також самого учіння про цю систему як науки про методи наукових досліджень [6; 8; 12]. Серед функцій, які виконує методологія у структурі наукових знань, можна виділити такі:

–вивчає сутність наукової діяльності і її взаємозв'язки з іншими видами діяльності, розглядаючи, наприклад, науку з точки зору практики, суспільства, культури, людини. Безумовно, в цьому плані вона фактично збігається зі своєю складовою частиною – наукознавством, але значно розширює його межі шляхом співвіднесення історії розвитку науки з вищими смислами і цінностями людського існування, розгляду ролі і функцій науки на різних етапах розвитку цивілізації;

–орієнтує, спрямовує, організує теоретичну і практичну діяльність, спираючись на вихідні принципи, підходи, категорії, поняття, методи науки. Вона стимулює процес пізнання, сприяє критичному осмисленню функціонуючих у суспільстві ідей, вихованню культури мислення, розширенню кругозору і формуванню на цій основі продуктивної творчої стратегії самореалізації дослідника;

–забезпечує організацію, структурування наукового знання як цілого, його інтеграцію, синтез шляхом розробки системи загальноприйнятих принципів, підходів, категорій, понять, методів, технологій, технік, методик, тобто забезпечує упорядкування знань і способів роботи з ними в єдину упорядковану систему;

–виконує безпосередню евристичну функцію, яка забезпечує можливість використання, перенесення за певних умов принципів, підходів, категорій, понять, методів, технологічних процедур однієї науки в інші сфери наукових знань;

–відіграє провідну роль у розробці стратегії розвитку науки, у визначенні перспектив певного наукового напрямку, теорії, школи, течії, у плануванні комплексних досліджень, в обґрунтуванні цільових програм, тобто виступає в ролі своєрідного «перед-знання», передбачення, на основі якого визначається найбільш «вигідний» шлях до отримання очікуваного або необхідного наукового результату. Розглядаючи самі процедури пізнання, методологія має реальну можливість зазирнути вперед, спираючись на вже виявлені тенденції і закономірності. Адже відкриття в одній галузі знань часто стають стимулом розвитку інших. І саме методологія задає «правила гри» при переході з однієї наукової сфери в іншу;

–здійснює контроль за старінням знань, оцінюючи окремі напрями, теорії, підходи як такі, що повністю вичерпали себе. У межах виконання цієї функції методологія ставить і вирішує ряд чітких завдань: зміна умов життя людини неминує супроводжуватися змінами пов'язаних із цим явищ, а, отже, вимагає вивчення у нових реаліях; змінюється понятійний апарат науки, розширюється, звужується або уточнюється тлумачення окремих термінів, а тому необхідно здійснювати їх ревізію; втрачають значущість окремі наукові підходи, а тому треба періодично інспектувати те, що являє цінність для науки в цілому, і переглянути ті аспекти, відносно яких наукове співтовариство пішло вперед;

–виконує функцію світоглядної інтерпретації здобутих наукових даних. На її основі відбувається розширення об'єкту і масштабів досліджуваних явищ, формується готовність дослідника і наукового співтовариства в цілому побачити їх в іншій проекції і в інших зв'язках;

–уточнює, коректує об'єкт і предмет наукової діяльності шляхом здійснення ряду послідовних проекцій: позапредметних (порівняння з об'єктами і предметами інших наук), метапредметних (виявлення специфіки області знань, що аналізується), внутрішньопредметних (з урахуванням відповідної теоретичної системи);

–дає змогу подолати зовнішню сторону явищ, що вивчаються, зорієнтувати дослідника на пошук сутнісних ознак, властивостей, зв'язків і відносин;

–виступає своєрідною точкою відліку, від якого починається розгортання наукових розмірковувань і визначаються необхідні практичні дії. Методологія ніби розгортає перед дослідником певну сукупність правил, способів роботи, нормативів, котрі сприяють отриманню достовірного наукового результату;

–дає можливість подолати пізнавальні бар'єри шляхом піднесення дослідника над тимчасовими труднощами. Адже найбільші труднощі при утриманні правильності всіх інших процедур виникають саме тоді, коли назріває прорив на новий рівень розгляду проблеми. Інакше кажучи, це відбувається тоді, коли прийняті методи і способи інтерпретації отриманих фактів вже

вичерпали свої можливості, а шляхи вирішення ускладнення, яке виникло, ще не знайдені. Процес такого пошуку значно скорочується, якщо вийти за межі явища, розглянути його з нової перспективи.

Тоді це явище постане у контексті своїх зв'язків з іншими явищами, що висвітлить його нові грані;

–здійснює упорядкування знань і способів роботи з ними, їх організацію в єдину систему. Цей процес являє собою послідовність певних процедур, котрі повинні привести всі складові наукового дослідження у логічно несуперечливий і взаємовідповідний концептуально-практичний конструкт;

–забезпечує можливість екстраполювання. Отримання за допомогою певного методологічного підходу позитивних результатів при вирішенні однієї наукової проблеми дає підстави обґрунтувати доцільність його використання для вирішення аналогічних наукових проблем.

Науковець, розпочинаючи наукову діяльність, повинен визначити свої вихідні позиції:

–найбільш базові принципи, які закладатимуться в основу майбутньої наукової діяльності. Це загальнофілософський рівень опрацювання проблеми, на якому автор визначається в таких вихідних позиціях, як: матеріалістичний або ідеалістичний ракурс розгляду; довіра до можливостей раціонального пізнання або визнання неможливості повністю розкрити сутність досліджуваних явищ на раціональному рівні (їх потенційної ірраціональності); розгляд предмету дослідження у статичній (робота зі структурами) чи динамічній (процеси, що неперервно змінюються, і об'єкти, що розвиваються); визнання триєдності процесу пізнання, що неминує містить когнітивну (гносеологічну), емоційно-ціннісну (аксіологічну) і дієву (креативну) складові. При цьому вибір однієї позиції не означає відмови від визнання іншої позиції як ненаукової або хибної. Дослідник усвідомлено приєднується до певної системи наукових поглядів, виходячи з яких, він надалі визначає методологічні засади свого дослідження [1; 7];

– базові ідеї щодо загальнонаукових принципів організації наукового дослідження, які детермінуються певним станом науки в цілому. До таких базових ідей належать: переважання у сучасній науці процесів інтеграції, надання переваги розгляду складних об'єктів на засадах синтезу, підпорядкований характер процедур аналізу; увага до процесів системостворення, розгляд продуктів інтеграції як відносно цілісних систем, як об'єктів, що відрізняються якісно новими властивостями; звернення до ідей синергетики при вивченні нестабільних систем або систем, що самоорганізуються; контроль над процесами моделювання, зокрема побудови мовних моделей (розгляд науки в цілому як певного способу моделювання навколишнього світу); визначення парадигмальної позиції, яка буде закладена в основу дослідження (природничонаукова або гуманітарна). Вкрай важливим є визнання «права на існування» еkleктизму, тобто вилученню зі складу окремих теорій певних положень і об'єднанню їх у відносно упорядковану теоретичну модель [13; 17; 18];

–врахування інтеграційних тенденцій, що виникають у науці в цілому, де активно відбуваються процеси об'єднання і взаємопроникнення окремих галузей наукових знань. Це вимагає визначеності дослідника з таких питань: конкретизація рівня абстракції, якому відповідає обрана ним галузь знань; визначення її специфіки відносно тих сфер знань, які утворюють з нею спільні смислові зони; визначення понятійного і категоріального складу своєї і спорідненої галузей знань, визначення відмінностей між ними; усвідомлення сутності методик, «позичених» з інших галузей; розуміння особливостей їх використання у новій галузі (не тільки можливостей, а і обмежень), тощо [3; 5; 11; 12; 13];

–уточнення специфіки предмета тієї галузі (у широкому сенсі) науки, в якій проводитиметься дослідження. Так, у психології вже тривалий часочиться дискусія, що саме є її предметом. Крім того, постійно відбувається розмежування академічної і практичної психології, при цьому кожен із напрямів використовує принципово різні моделі, методи, інтерпретаційні схеми. Те, що є значущим для прихильника академічного напрямку (логічність, точність, доведеність кожного висловлювання, його емпіричне підтвердження, теоретичне абстрагування, статистична обробка, типовість кожного факту) залишає байдужим практичного психолога. У свою чергу, певна міфологізованість основних положень практичної психології, визнання універсальності кожного факту, відмова від пошуку логічних доказів і емпіричних підтверджень висунутих положень з використанням методів математичної статистики часто не дає підстав вченим-академістам надати практичній психології статусу науки. *Тому досліднику, який прагне вивчати психологічні явища, перш за все слід визначитись, правил якого з цих напрямів він*

дотримуватиметься: здобути нові факти, виявити тенденції і закономірності, які супроводжуються процедурами абстрагування від потреб конкретної людини, чи знайти спосіб вирішення конкретної проблеми конкретної особи, нехтуючи при цьому деякими правилами наукового узагальнення [2; 4; 6; 8; 17–18];

–конкретизація тієї галузі (у вузькому сенсі – як відображення внутрішньопродметної структури наукових знань), у межах якої проводитиметься дослідження. Так, психологія як самостійна галузь наукових знань, у свою чергу, поділяється на чимало психологічних галузей, кожна з яких має свій понятійний апарат, категоріальний склад, відмінності у методичній базі, специфіку проблем, які вона прагне вирішувати, способи їх вирішення і т.ін. Дослідження одного і того самого питання в межах загальної, соціальної, педагогічної, вікової психології вимагатиме акцентуації уваги на різних аспектах, залучення різних груп досліджуваних, різних масштабів охоплення, різної організації констатувального і формувального експериментів, різних висновків [12; 14];

–визначення базової теорії, на основі якої проводитиметься дослідження. Для цього досліднику необхідно «вступити в діалог»: а) не лише з різноманітними теоріями, а і з їх авторами, щоб виявити вплив обставин їх життя на ті смислові конструкти, які вони запропонували науковому товариству; б) з часом, адже ідеї, які ще недавно могли бути прогресивними, в нових соціальних умовах і під впливом розвитку самої науки можуть застаріти; в) з самим собою, щоб зрозуміти, чому одна теорія, один підхід може здаватися найпривабливішим, і чи не заважає ця упередженість науковому пошуку;

–контроль за вибором і реалізацією методичної бази, коректність виконання всіх процедур наукового дослідження, відповідність його організації, кількісної і якісної обробки, прийомів інтерпретації і способів подання результатів всім визначеним методологічним принципам [9; 13].

Величезну роль у визначенні проблематики і напрямів досліджень у психології відіграє конкретизація вихідного (базового) наукового підходу. Проектування методологічних принципів на конкретну наукову проблематику (вивчення певного психологічного явища) може мати такий вигляд у плані вибору проблеми дослідження:

–розкриття сутності явища, що містить пошук і узагальнення фактів, які свідчать про якісну специфіку відповідного явища, доведення неможливості їх пояснити у межах вже наявних територій (феноменологічний підхід);

–наявні в науці наукові підходи і теорії, історія їх виникнення (історико-генетичний підхід), порівняння понять, визначень, поглядів на явище, розгляд його як конструктивного чи деструктивного (соціокультурний, компаративістський підходи);

–діагностика явища: засоби, що використовуються, їх надійність, можливість залучення додаткових методів (диференціальний підхід);

–структура явища: вивчення його складу (компонентного й елементного), зв'язків між структурними складовими, виявлення ступеню їх стійкості (системно-моделюючий і системно-структурний підхід);

–механізми й фактори, що детермінують виникнення і перебіг явища (регуляційний підхід);

– функції, що їх виконує явище в більш інтегрованих утвореннях на різних рівнях їх організації (функціонально-рівневий підхід);

–взаємодія досліджуваного явища з іншими явищами – як у середовищі, так і в структурі масштабніших систем (системно-функціональний підхід);

–чинники виникнення, генезису і трансформацій явища (причинно-наслідковий підхід);

– саме явище як чинник виникнення, генезису і трансформації інших явищ, для яких воно може виступати і як середовище чи його окремий чинник, і як умова існування і розвитку, і як відповідна складова (системно-детермінуючий підхід);

–вікові (генетичний підхід) і гендерні (диференціальний підхід) особливості як структури явища, так і його генезису;

–особливості прояву досліджуваного явища у різних сферах життєдіяльності людини: навчання, професійній діяльності (процесуально-діяльнісний підхід), соціальних відносинах (культурно-історичний і соціальний підходи), міжособистісних стосунках (інтерактивний підхід);

–можливості формування: умови, методи, технології (освітньо-виховний, профілактично-коректувальний, розвивальний підходи);

–деформації явища (змістові, структурні, кількісні, якісні) і їх причини (феноменологічний, причинно-наслідковий підходи);

–індивідуальні особливості прояву і тенденцій розвитку явища – інваріантна і варіативна

складові (диференціальний підхід);

– компенсаторні можливості, засоби попередження й подолання деформацій (регуляційний підхід).

Слід також пам'ятати, що будь-який підхід або принцип у методології науки може набувати різних форм вираження. Наприклад, широковідомий базовий принцип детермінізму може набути у конкретному дослідженні такого вигляду: каузального, статистичного, принципу доповненості (компліментарного), інваріантного, методичного атеїзму, об'єктивності, відносності, вірогідності, самоорганізації, цілісності, активності, єдності свідомості й діяльності, особистісного підходу, розвитку, системного підходу, синергетичного підходу.

Важливою проблемою для сучасної психології є формування у науковців особливого – методологічного – стилю мислення, коли дослідник не суто формально визначає методологічні засади, а чітко визначає вихідні позиції дослідження, його методологічний і теоретичний фундамент. Не менш важливою проблемою у сучасній науці є упорядкування ціннісних орієнтацій самих дослідників. Розглянемо це на прикладі тих принципових зрушень, що відбуваються у методології науки. Найважливішою ознакою сучасної методології є зміна загальнонаукової парадигми. Під науковою парадигмою розуміють сукупність фундаментальних досліджень у даній галузі, яка задає загально визнані взірці, параметри наукового знання, проблем і методів їх дослідження (моделі), які протягом певного часу визнаються науковим співтовариством як основа його подальшої діяльності.

Так, протягом тривалого періоду нормативом дослідницької діяльності є так звана технократична (або, інакше, сцієнтистська) модель наукового пізнання, пріоритетом котрої був розвиток об'єктивних законів існування світу, побудова на цій основі практичного життя суспільства.

Сьогодні як суспільство в цілому, так і наукове співтовариство відмовляються від технократичної (сцієнтистської) моделі науки і дедалі більше схиляються в бік гуманістичної моделі. Ці зміни стосуються не лише зміни принципів, що тільки проголошуються. Змінюється сама логіка наукового пізнання, воно дедалі більше уваги приділяє одиничним фактам, вводить суб'єктивізм дослідника в ранг значущої позитивної складової наукового процесу, відмовляється від пошуку абсолютної істини, проголошуючи відносність будь-якого явища. Зміна парадигми в науці неминуче висуває проблему зміни стиля наукового мислення. Адже у суспільстві сьогодні спостерігається парадоксальна ситуація: нові ідеї часто проголошуються і використовуються вченими, котрі фактично продовжують діяти за старими методологічними правилами. Тому проблема конкретизації сутності нових парадигмальних принципів – це не лише зміна методології, а й зміна світогляду самих дослідників.

Проведений аналіз дав підстави узагальнити основні позиції, за якими природничонаукова і гуманітарна парадигми відрізняються одна від одної:

Природничонаукова парадигма (ПП)	Гуманітарна парадигма (ГП)
Кожне явище типове.	Кожне явище унікальне.
<i>Наслідок:</i> Якщо у межах ПП будь-яке явище, будь-який факт розглядається як такий, що можна повторити, відтворити, перевірити, то в межах ГП кожен випадок розглядається як неповторний і не відтворюваний, вимагає нетипового підходу до його вирішення.	
Явище береться у відриві від природних зв'язків (диз'юнктивно).	Явище береться у контексті його природних зв'язків (кон'юнктивно).
<i>Наслідок:</i> У межах ПП ступінь абстрагування від конкретних життєвих умов визначає ефективність досліджень, що проводяться, тимчасом як в ГП обов'язковим є їх максимально повне врахування.	
Пріоритет надається загальному.	Пріоритет надається частковому.
<i>Наслідок:</i> У ПП дослідження організується як процедура виявлення детермінант, жорстких однозначних зв'язків і законів, котрим підпорядковується явище. У ГП виявляються тенденції і закономірності, а зв'язки мають вірогіднісний характер, визнається вплив випадковості.	
Найвищою цінністю є отримання абсолютного знання, незалежного від особистості дослідника.	Найвищою цінністю є осмислення відношення знання до суб'єкту пізнання.
<i>Наслідок:</i> У ПП істина одна, весь науковий пошук зводиться до її досягнення, а проміжні варіанти оголошуються неправильними. У ГП істинність знань стає категорією відносною, залежно від позиції дослідника.	
Наука як монолог, сукупність ідей і висловлювань певної наукової школи або конкретного вченого, визнаних на даний момент найбільш вагомими.	Наука як полілог, в котрому кожен голос привносить свій вклад і має наукову цінність.
<i>Наслідок:</i> У ПП відхилення від провідної ідеї розглядається як віровідступність, помилка, заблудження. У	

ГП навіть помилка розглядається як факт, що має наукову цінність.	
Норма не залежить від умов її використання, вона має фіксоване якісне або кількісне вираження.	Норма розглядається як інтервал, що пересувається на континуумі можливих значень, якісне або кількісне вираження котрого залежить від конкретних умов чи певного контексту.
<i>Наслідок:</i> Крайні полюси відхилень від норми, що традиційно розглядаються ПП, в ГП розглядаються як варіанти норми, як якісно особливі способи побудови відносин людини зі світом.	
Суб'єктивізм дослідника небажаний.	Суб'єктивізм неминучий.
<i>Наслідок:</i> У ПП вплив дослідника (суб'єктивний фактор) вважається недоліком і тому обов'язково повинен бути вилучений із процедури дослідження. У ГП суб'єктивізм дослідника є органічною складовою процесу наукового пошуку, його прояв відкриває нові перспективи розвитку наукових знань.	
Пріоритетним для суспільства є розвиток знань, техніки і технологій.	Пріоритетним для суспільства стає розвиток самої людини, її духовності, ціннісної сфери, морально-етичних принципів.
<i>Наслідок:</i> У ПП найбільш визнаними суспільством (зокрема такими, що отримують фінансування від суспільства) є дослідження, спрямовані на відкриття фундаментальних законів, створення нових зразків техніки, модернізацію технологій, тоді як проблеми людини відступають на другий план. У ГП активно розвиваються саме гуманітарні науки і, відповідно, інтенсивніше здійснюється підготовка спеціалістів гуманітарного профілю.	
Об'єкт розглядається як відносно статичне явище.	Об'єкт розглядається як такий, що неперервно розвивається і змінюється.
<i>Наслідок:</i> У ПП основна увага приділяється структурам і структурним зв'язкам. У ГП головна увага надається етапам, кризам, механізмам розвитку.	
Науковець у процесі дослідження не змінюється.	Сам науковець у процесі дослідження постійно змінюється і розвивається.
<i>Наслідок:</i> У ПП процедура дослідження є психологічно нейтральною для вченого, особистісно значущим є його результат. У ГП сам процес дослідницької діяльності набуває особистісної значущості.	
Переважає процедура пояснення.	Переважає процедура розуміння.
<i>Наслідок:</i> У ПП вчений виступає як посередник між суспільством і досліджуваним об'єктом, транслюючи на соціум здобуті знання. У ГП вчений втягує інших у діалог, забезпечуючи осмислення і розширення меж розуміння досліджуваного об'єкту.	
Переважає принцип елементаризму – прагнення розчленувати реальність, яка вивчається, на елементи, щоб потім зібрати з них ціле.	Переважає принцип холізму – цілісного підходу, спрямованого на розуміння і опис властивостей цілого.
<i>Наслідок:</i> У ПП переважають аналітичні процедури, в ГП – синтез.	
Факт не впливає на його інтерпретацію, він існує незалежно від неї.	Факт неможливо відірвати від його інтерпретації.
<i>Наслідок:</i> У ПП факт вважається незалежним від позиції дослідника, існуючим об'єктивно. У ГП не існує фактів поза позицією людини, яка їх сприймає і вивчає.	

Висновки. Перехід на нову парадигму означає не стільки проголошення нових принципів, скільки зміну базових засад організації наукової діяльності, і перш за все – перехід на позицію діалогізму і полілогізму на всіх рівнях осмислення, організації і дослідження наукової проблематики. При цьому саме психологія найгостріше відчуває потребу у перегляді своїх основ, адже її тематика тісно пов'язана з усіма методологічними, методичними і організаційними аспектами процесу пізнання. А це, у свою чергу, відкриває нові перспективи її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Васильюк Ф. Е.* Методологический анализ в психологии. – М. : МГППУ-Смысл, 2003.
2. *Выготский Л. С.* Исторический смысл психологического кризиса // Л. С. Выготский. Собр.соч. в 6 т. – Т.1. – М. : Педагогика, 1982.
3. *Гарбер И. Е.* Метапсихологический подход к интеграции психологии // Теория и методология психологии: Постнеклассическая перспектива. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2007. – С. 484 – 503.
4. *Гусельцева М. С.* Культурно-историческая психология: от неклассической к постнеклассической картине мира // Вопросы психологии, 2003. – №. 1. – С. 99 – 115.
5. *Журавлев А. Л.* Особенности междисциплинарных исследований в современной психологии // Теория и методология психологии: Постнеклассическая перспектива. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2007. – С. 15 – 32.

6. Зинченко В. П., Смирнов С. Д. Методологические вопросы психологии. – М. : МГУ, 1983.
7. Карпов А. В. Предпосылки и перспективы метасистемного подхода в психологических исследованиях // Теория и методология психологии: Постнеклассическая перспектива. – М. : Изд-во «Институт психологии» РАН», 2007. – С. 15 – 32.
8. Корнилова Т. В., Смирнов С. Д. Методологические основы психологии. – СПб. : Питер, 2008.
9. Крипнер С., Корвало Р. де. Проблема метода в гуманистической психологии. – 1993. – № 2. – С. 113 – 126.
10. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. – М., 1999.
11. Мазилев В. А. Интеграция научного знания в психологии // Теория и методология психологии: Постнеклассическая перспектива. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2007. – С. 427 – 458.
12. Марцинковская Т. Д. Междисциплинарность как системообразующий фактор современной психологии // Методологические проблемы современной психологии. – М. : Смысл, 2004. – С. 61–81.
13. Смирнов С. Д. Методологический плюрализм и предмет психологии // Вопросы психологии, 2005. – №4. – С. 3 – 8.
14. Тихомиров О. К. Понятия и принципы общей психологии. – М. : Изд-во МГУ, 1992.
15. Хомская Е. Д. Психология и новые идеалы научности (материалы «круглого стола») // Вопросы философии, 1993. – № 5. – С. 3 – 42.
16. Шпрангер Э. Два вида психологии : Хрестоматия по психологии / Под ред. П. Я. Гальперина и А. Н. Ждан. – М. : Изд-во МГУ, 1980. – С. 286 – 300.
17. Щедровицкий Г. П. Методологическая организация сферы психологии // Вопросы методологии. – 1997. – № 1–2. – С. 108–127.
18. Юревич А. В. Психология и методология // Психологический журнал, 2000. – № 5. – С. 35 – 47.

В. А. Семиченко

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ПСИХОЛОГИИ

Резюме. В статье говорится об основных теоретико-методологических проблемах современной психологии как специфической отрасли научного знания, ее методологических принципах и ключевых теоретических проблемах. Доказывается, что именно психология наиболее остро испытывает потребность в пересмотре своих основ, ведь ее тематика тесно связана со всеми методологическими, методическими и организационными аспектами процесса познания.

Ключевые слова: теоретико-методологическая проблема, психологическое знание, практическая психология, народная психология, прикладная психология, научная психология.

V. Semychenko

THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS OF MODERN PSYCHOLOGY

Summary. The article deals with the basic theoretical and methodological problems of modern psychology as a specific branch of science, methodological principles and key theoretical problems. Proved that psychology is most acutely feel the need to revise its foundations, because its theme is closely connected with all the methodological, methodical and organizational aspects of the learning process.

Keywords: theoretical and methodological problems, psychological knowledge, practical psychology, popular psychology, applied psychology, scientific psychology.